

Таємниця козацької шаблі (стислий переказ, огляд головних героїв та подій)

Зірка Мензатюк

Жила собі на світі звичайна, трохи вже підстаркувата легкова машина на ім'я Машка. І були в неї хазяїн, хазяйка та ще й хазяйська дочка Наталочка. Настало літо, й вирішили вони всі поїхати на море, бо ж канікули, відпустка та ще й погода пречудова. Аж раптом причепився до них патріотично налаштований привид, друг їхнього сусіда-історика, й мовив, що у небезпеці коштовна українська реліквія, старовинна шабля, загублена в одному з українських замків чи фортець... Тож замість моря вирушає Машка зі своїми господарями рятувати стародавню шаблю. Аби тільки знаття, де її, ту шаблю, шукати.

Отак разом із героями повісті "Козацька шабля" Зірки Мензатюк читачі подорожують загадковою й романтичною, такою ще незнаною Україною: Берестечко, Кам'янець-Подільський, Дубно, Тараканівський форт, Олесько... Й усе ж це ніякий не роман дороги, а справжнісінький детектив. Хоча злочин... ще не стався. А дружній гурт героїв (Машка, хазяїн, хазяйка, мала Наталка) мають його попередити – не дозволити вивезти коштовну шаблю контрабандою за кордон.

Повість дозволяє дізнатися чимало цікавого про козацькі часи в Україні, відвідати фортеці, замки, історичні заповідники. Серед них: Берестечко, де 1651 року під проводом Богдана Хмельницького відбулась одна із найтрагічніших в нашій історії битв — битва козаків з поляками, Дубно, Тараканівський форт, Олеський замок — резиденцію колишніх польських королів, Кам'янець-Подільську та Хотинську фортеці, Козацькі могили неподалік Берестечка. І дістанешся ти до цих історичних місць не пішки, а разом з героями повісті — дружною родиною Руснаків: татом, мамою, їхньою донечкою Наталочкою легковою машиною на ім'я Машка. Та машина не нова, не вельми гарна, уже підстаркувата. Зате трішки чарівна. Коли треба, нікого не питаючи, мчить по дорозі швидше нового іноземного джипа. Машка сама включає та виключає звуковий сигнал, а якось її "ясні кришталеві очі" у потрібний момент своїм блиском легко розігнали усіх чортів та відьом під час їхнього бенкету у Підгорецькому замку. Можна сказати, врятували Наталочці життя. Так, так, ми не помилились, коли сказали про відьмацько-чортячий бенкет. Бо у повісті є і такі "герої". Це родина національно несвідомих чортів: мати, батько та їхній син — молодий, чепурний чортик Антип. Він хоч чепуриться і маскується, однак під прилизаним чубчиком у нього добре видно два горбики, де ростуть ріжки. А ще у повісті є національно свідомий, дуже патріотично налаштований привид. От з нього все і почалося. Бо саме він попередив про те, що має статися злочин: коштовну українську реліквію, старовинну козацьку шаблю мають за великі гроші продати за кордон. Але, як відомо, привиди не розмовляють. Тому

пояснити, де шукати реліквію, привид міг лише жестами, часом загальнозрозумілими. А коли хвилювався, то бувало що і непристойними. І Руснаки разом із Машкою вирушають на пошуки реліквії. Аби тільки знати, де її шукати? І допоки вони їздитимуть Україною, то ти, дорогий читачу, добре ознайомишся ще й з географією їхнього маршруту. Запам'ятаєш назви та місцезнаходження багатьох річок рідної землі, таких, як Дніпро, Ірпінь, Здвиж, Тетерів, Горинь, Золочівка, Стрипа, Серет, Гнізна, Золота Липа (є й така). А назви сіл! "Кругом не назви, а шедеври! Кобиловолоки! Болязуби! Або Ракобовти! Або Паликорови! Ще краще Печихвости", Ставища, Мрія, Царівка. Це все історичні назви. "Козаки не раз хитрували. Заманювали вороже військо в таке місце, щоб воно не мало куди розбігтися, тоді бикам — головешку під хвіст, і оскаженіле стадо стоптувало ворогів до цурки... Від того Печихвости і Паликорови". Звичайно, з точки зору милосердя не дуже то добре. Але такий був час, а деколи і безвихідь.

Нелегко було маленькій і довірливій героїні повісті у пошуках шаблі. Чого лишень їй довелось пережити: головою шубовснути у брудну воду, у Тараканівському форті, де багато усіляких пасток для ворогів, гепнутись у глибокий кам'яний колодязь. Ні крик, ні плач не допомагали їй вибратись нагору. Бідна дівчинка вже й уявила, що коли її знайдуть, то буде запізно. "У газетах напишуть про мужню дівчинку, яка, рятуючи національну реліквію, пожертвувала власним життям. Так і напишуть: "віддала своє молоде життя", то буде гарно і зворушливо...". Але Наталочку врятували... до наступної пригоди. Цього разу їй довелося краплею власної крові скріпити не вигідну угоду з юним чортиком Антипом, згодом ще й побувати на відьомсько-чортівському бенкеті у Підгорецькому замку. Як же вона, звичайна дівчинка, ніяк не відьма, туди потрапила? Бо була дуже допитливою. Пішла туди, куди її ніхто не кликав. За позолоченою каретою по двору зайшла Наталочка до розкішної зали замку. І кого вона там побачила? "Добірне товариство" з гарно вбраних панів та панянок. Але з якимись дивними прикрасами. У тієї пані в якості прикраси сиділа жива жаба на шлейфі. "В тої на шиї теліпався золотий скелетик, в іншій голові обвивав вуж, в того на зап'ясті зблискував череп, а замість гудзиків білили кістки". Затесався серед них і один козакощур (як назвав його один юний читач). Усе це товариство виявилось несправжнім і складалось із чортів, відьом та відьмаків. А пан Щуровський (нині щур) колись був козаком, який зрадив своїх у бою під Берестечком. Тепер живе по свинарниках, харчується покидьками. Адже зрадників не приймає земля. І навіть полунично-вершковий торт, яким пригостили Наталочку, теж виявився всього-на-всього "шматком свіжого коров'ячого гнояка, загорнутого у лопух". Але задушити і розтерзати дівчинку, так би мовити, "герої" повісті хотіли по-справжньому. Врятувала її машина Машка. А потім була гонитва на дорозі, як у детективному кіно. То чортик Антип найняв мордоворотів у чорних масках, щоб вони зупинили машину Руснаків. Ті поклали впоперек дороги чималу колоду. Здавалось, що зіткнення неминуче. І раптом позаду засигналила вантажівка. То знайомий Руснакам водій показував татові, щоб уступив дорогу. Тато збочив і вантажівка пронеслась уперед. "Це справді було кіно!

Вона пішла зустрічною смугою... де попри колоду лишилося трішечки не перегороженого асфальту, проте не вписалася, могутні колеса зачепили колоду, і тоді... щось торохнуло, щось сяйнуло, мов сліпучий фонтан. Та колода, описавши півколо, другим кінцем вгатила автомобіль мордоворотів простісінько у лобове скло, сипнувши осколками!". Дорога лежала вільна. Та, як виявилось, ненадовго. "Бо позаду випурхнув знайомий чорний джип.

Що то була за погоня! Машина мчала, аж захлинався мотор... просто летіла над мокрою дорогою, блискучою від недавнього дощу... Поворот, ще поворот — Машка ледве вписалася, залетівши далеко на зустрічну смугу — і знов поворот — лет, зблиск, тріск... Наталочка обережно розплющила очі. Перед ними цвіла веселка. Всі були цілі. Тато, мама і, здається, Машка теж. Вона ніжно похитувалася: хить-хить. Мов кошеня. Лишенько — Руснаки сиділи... в кроні розлогого дерева" — старої верби.

Треба було якось рятуватись. Та Наталочка — мужня дівчинка, справжня патріотка. Разом зі своїми новими друзями — пластунами зі Львова Северином та Василем їй таки вдається розгадати таємницю козацької шаблі, щоправда аж у самому кінці цієї захоплюючої повісті.

Всі герої зустрічаються у Хотинській фортеці. Миршавому не вдалося продати шаблю дебелому. Зашкодив наступ привидів, миршавий віддає шаблю Наталчиній матері. Наталочці надали відзнаку пластунських здатностей – Северин приколов на рукав пластунську нашивку.

В епілозі – зустрічаємо шаблю в руках актора козака Андрія під час виконання вистави "Запорожець за Дунаєм"

Цитати про історичні місця:

Замок у Дубні (Рівненська область)

"Замок стояв у самісінькому центрі, доглянутий і напрочуд мирний. Його оточував широкий рів, по дну якого вилясала мальовнича стежка; над ровом височіли сиві мури, увінчані дерезою, мов густими зеленими чубами; над в'їзною брамою красувався старовинний герб, а під її склепінням тулилися численні ластів'ячі гнізда".

Тараканівський форт (Рівненська область)

"Так ось який він, цей форт Тараканівський! Вритий у землю, мов кротяча нора, замаскований, наче засідка хижого звіра!.. Обабіч здіймалися грандіозні руїни, схожі на мертві міста серед джунглів... Поцерблена цегла, арки, склепіння, чорні ніші підземних ходів, а над тим – зелена колонада лісу, хміль і дикий виноград, буйство бруслини й ожин".

Козацькі Могили (Рівненська область)

"Тут було гарно! У зеленому вінку ясенів здіймалися дві церкви: старенька дерев'яна, в якій козаки молилися перед битвою, і велика церква-пам'ятник, змурована над останками загиблих. Ото перед нею й правили службу Божу".

Підгорецький замок (Львівська область)

"Нарешті вони побачили елегантний замок-палац, обведений муром. Стояв він темний і глухий".

Олеський замок (Львівська область)

"Нарешті увійшли до замку. За кованою брамою містився кам'яний дворик з гарматами, бійницями, з сувенірною крамничкою й касою, в якій продавали квитки. Група переходила з зали до зали ("Кахляна піч, вісімнадцяте століття... Камін Яна Собеського, чорний мармур..."), Наталочка оглядала незліченні портрети Собєських, Даниловичів, Жевуських – останні походили від козацького сотника Ревухи, оглядала королівське ліжко з балдахіном, величезну, на всю залу, картину "Битва під Віднем"... Срібло, паркети, шпалери, коштовні сліди, що їх залишила в давній княжій твердині польська шляхта українського замісу... Колишня аптека, бібліотека"...

Кам'янець-Подільська фортеця (Хмельницька область)

"Вони зайшли повечеряти в ресторанчик коло Турецького мосту. Фортеця видніла звідси, як на долоні, – грандіозна, незборима твердиня, справді горішок над горішками. Її вежі стриміли, мов стрункі гордовиті панни".

Хотинська фортеця (Чернівецька область)

"Фортеця стояла не на горі, а нижче, на пагорбі над водою. Напрочуд ошатна, струнка фортеця: вежі, мов панни в дахах-капельюшках, між ними високі акуратні зубчасті мури. Узори, викладені червоною цеглою на світлих стінах. Фортеця мов у вишиванці".

Образ шаблі

Шабля – різновид холодної зброї. Вона має клинок (довжиною більше 100 см) , хрестовину (гарду) та руків'я. Клинок шаблі викривлений, з лезом на вигнутому боці та обухом на увігнутому, має вістря та хвостову частину для кріплення руків'я. Зразки шабель, які ми бачимо, вказують, що козацькі шаблі були доволі тонкі та легкі, ручку мали оздоблену, піхви прикрашені різьбою.

Отримати шаблю справжній січовик міг лише двома шляхами – у спадок від батька чи діда або здобути в бою.

Окремо треба наголосити на особливому значенні шаблі для козака-лицаря. У козацькому середовищі ставилися до шаблі як символу військової звитяги. Козаки повсякчас удосконалювали свою техніку шабельного бою.

Шабля завжди посідала визначне місце у свідомості українців, асоціюючись у першу чергу з козаком – захисником Вітчизни. Оспівана великим Кобзарем як невід'ємний супутник українського лицаря, шабля фігурує у величезній кількості українських народних дум, поезій, прислів'їв та приказок:

- Шабля – це зброя, Шабля – це правда, Шабля козацька – це сила і влада!
- Береженого бог береже, а козака шабля стереже.
- Дай Боже воювати і шабель не виймати.
- Кінь, шаблюка, вітер в полі – і ніхто не здолає козацької волі!
- Козаку лучче проміняти шаблю на веретено, ніж напасти вдвох на одного.
- В бою козак себе славить не на язиці пилюкою, а конем та шаблюкою.

Образ Машки. Машина не нова, не вельми гарна, уже підстаркувата. Зате трішки чарівна. Коли треба, нікого не питаючи, мчить по дорозі швидше за нового іноземного

джипа. Машка сама вмикає та вимикає звуковий сигнал, а якось її "ясні кришталеві очі" у потрібний момент своїм блиском легко розігнали всіх чортів та відьом під час їхнього бенкету в Підгорецькому замку, можна сказати – врятували Наталочці життя.

Наталочка Руснак – маленька довірлива дівчинка, якій довелося багато чого пережити. Через випробування до дитини поступово приходить відчуття і розуміння національного. Кілька разів Наталочка зазирнула в минуле і саме тоді збагнула важливу річ: "Козаків перемогли. Але не покорили! Вони гинули, не піддавшись, не схилившись, лишаючи по собі невмирущу славу!" Національне треба відчувати всім серцем, побачити на власні очі.

Риси характеру: сміливість, довірливість, уміння дружити, патріотизм, розвинута фантазія, любов до пригод, наполегливість

Батьки Наталки: свідомі патріоти, віруючі, люблять співати українських пісень, поважають та знають історію своєї батьківщини, мама членкиня Союзу українок, Сестринства святої княгині Ольги й Товариства української мови "Просвіта";

Чортяча родина: мати, батько та їхній син – молодий, чепурний чортик Антип. Саме вони полюють на козацьку шаблю, аби швидше спекатися священної реліквії, бо не хочуть, щоб у персонажів книжки віродився патріотизм. Тож чорти з усіх сил заважають національному пробудженню, особливо серед молоді – хай краще телевізор дітки дивляться. Риси характеру Антипа: хитрість, підступність, самовпевненість, безжальність, відсутність патріотизму, нахабство, насмішкуватість.